

Förskolläraryrket

2011

PROFESSIONSPORTFOLIO

som redskap för reflektion och professionslärande

PROFESSIONSPORTFOLIO SOM REFLEKTIONSREDSKAP

För att utveckla sin kompetens behöver man bryta sitt vanliga förhållningssätt, stanna upp och distansera sig till det man håller på med för att lära av erfarenheten. För att göra detta kan kompetensjournal vara ett redskap, menar Strömqvist (1996) Björk & Johansson (1996) nämner ett liknande verktyg och kallar det journalskrivning. I kompetensjournalen förs anteckningar om "vad man gör, hur man arbetar, hur man känner sig, arbetssituationer, problem, framgångar och annat man har behov av att tänka på och reflektera över för att få grepp om sig själv, sitt arbete och sina iakttagelser "(Strömqvist, 1996:160). Journalskrivningen handlar på liknande sätt om att beskriva en situation för att sedan försöka förstå och förklara varför man gjorde som man gjorde. Med hjälp av fördjupad reflektion blir erfarenheter till kunskap och ett led i såväl en personlig som professionell utveckling, menar Björk & Johansson (1996).

I en professionsutbildning befinner sig den studerande i en socialiseringsprocess på väg in i en yrkesroll. Under denna period rör sig den studerande på två olika lärandearenor, lärosätet där den teoretiska kunskapen står i förgrunden och den verksamhetsförlagda utbildningen där fokus ligger på yrkeserfarenhet. Erfarenheter och kunskaper från båda dessa arenor ska användas för att förbättra och utveckla den egna praktiska kunskapen och utveckla yrkesrollen. Reflektion över det totala innehållet i utbildningen kan bidra till att studenten blir en kritiskt tänkande och självständig yrkesutövare (Bie, 2009).

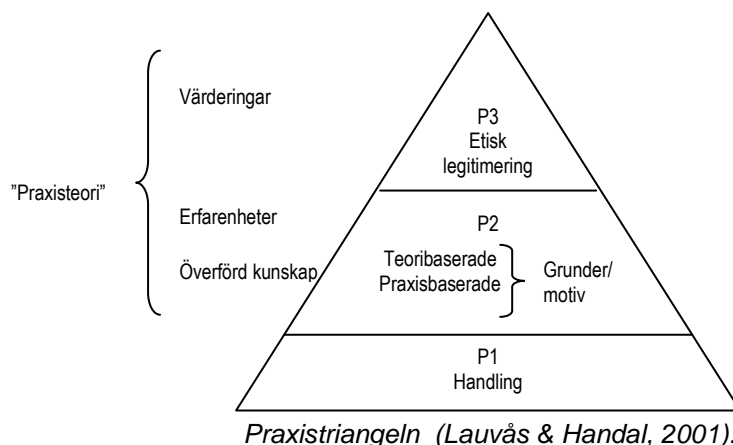
Det dokument som löper genom utbildningen, där studenten skall formulera tankar om undervisning och lärande har vi valt att kalla för professionsportfolio. Vi vill definiera professionsportfolion som ett dokument där man regelbundet beskriver situationer, händelser och erfarenheter, för att med utgångspunkt i detta kunna reflektera över såväl utbildningen som den kommande professionen.

Professionsportfolion introduceras under utbildningens första termin och följer sedan studenten genom samtliga kurser i utbildningen för att sedan knytas ihop i utbildningens sista kurs.

PRAKTISK YRKESTEORI

För att uppnå yrkeskompetens måste man reflektera över sina handlingar utifrån ett teoretiskt perspektiv. Man behöver växla mellan att handla och att reflektera över handlingarna. Reflektionen syftar då till att medvetandegöra grunderna för handlandet. Reflektionen anses vara en viktig del av en yrkesutövares kompetens och nödvändig för att kunna vinna nya insikter (Lauvås & Handal , 2001).

En utbildning som tar upp förhållandet mellan teori och praktik och knyter an till den studerandes erfarenheter syftar bland annat till att utveckla en "praktisk yrkesteori" (Lauvås & Handal, 2001, s 38). Den praktiska yrkesteorin kan illustreras enligt den så kallade praxistriangeln nedan:

Praktik är något mer än de handlingar som utförs menar författarna. Handlingarna omfattar görandet (P1). När vi motiverar handlingarna med utgångspunkt i teorier eller erfarenheter är vi på den andra nivån (P2). På den tredje nivån (P3) gör vi bedömningar om vad som är försvarbart. Genom att röra sig mellan de olika nivåerna bildas ny kunskap och nya insikter utvecklas. Genom att utgå från vissa handlingar, relatera dem till sina erfarenheter, förhålla sig till olika teorier och därefter lägga på sina egna värderingar och gällande yrkesetik utvecklas den praktiska yrkesteorin. Att ha kunskap om olika teoribildningar (nivå P2) gör det möjligt att förstå och förklara det som sker i den pedagogiska praktiken (nivå P1). Genom erfarenhetsutbyte och genom att ta del av teorier och forskning kan man utmana de tankar som ligger till grund för det egna agerandet.

Kan man utveckla sin praktiska yrkest teori utan vetenskapligt grundade teoretiska kunskaper? "Praktik kan ge en känsla för hur någonting fungerar, kan utföras eller utövas. Teori kan ge överblick och sätta in enskilda företeelser i ett sammanhang eller större mönster" (Jenner, 2004, s 92). En förutsättning är således att teori och praktik kan integreras. Erfarenhetsbaserad kunskap och teoretisk generell kunskap prövas då mot varandra och en praktisk yrkest teori kan utvecklas. Man kan inte alltså inte ställa det ena (teori) mot det andra (praktik) utan båda är lika nödvändiga.

Ellström (1996) menar att den typ av teoretiska kunskaper som betonas i formella utbildningssammanhang är av stor betydelse för att underlätta ett informellt eller erfarenhetsbaserat lärande. Enbart erfarenhetsbaserat lärande innebär inte med automatik en utveckling av kunskaper och kompetens utan innebära tvärtom en anpassning till rådande rutiner, det vill säga ett negativt lärande.

Ett utvecklingsinriktat lärande bygger enligt Ellström på förmågan att bryta sig ur för-givet-taganden och etablera nya mönster i tanke och handling. För att vi ska lära oss av erfarenheter krävs bland annat att vi har kunskaper som hjälper oss att identifiera, tolka och reflektera över den information erfarenheten ger oss. En slutsats av detta är att erfarenhetslärande inte kan stå på egna ben utan förutsätter någon form av "kognitivt stöd". Det krävs att individen besitter tillräckliga teoretiska kunskaper för att kunna tolka och dra slutsatser samt för att kunna observera, tolka och värdera konsekvenserna av det egna handlandet, det vill säga för att kunna lära av erfarenheten, menar Ellström (1996).

ATT SKRIVA FÖR ATT LÄRA

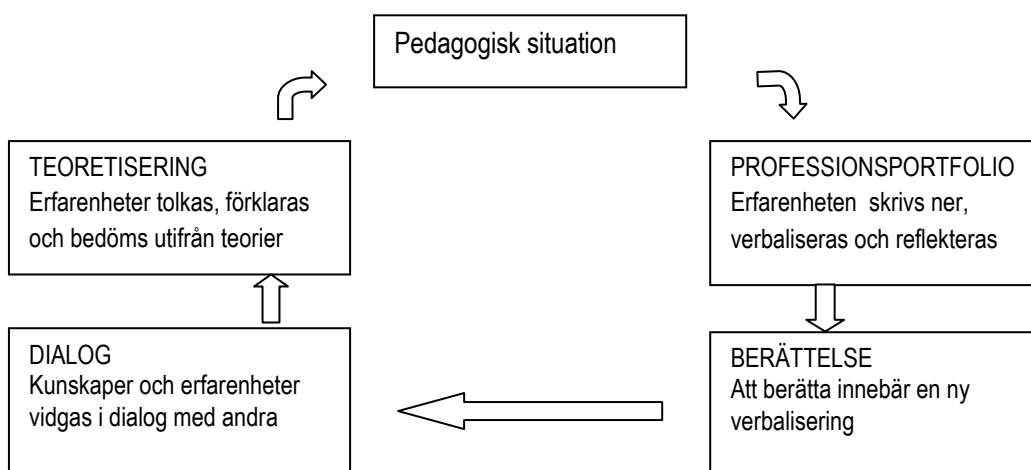
I professionsportfolion skriver man ner sina iakttagelser av ett fenomen i syfte att utveckla sitt kunnande och som en metod att lära. Professionsportfolion skiljer sig från en traditionell dagbok då den har till uppgift att synliggöra praktiken och dig själv, men också att ge tillfälle till reflektion över det man valt att skriva om. Det kan vara ett fenomen, en händelse som förvånat, intresserat och berört. Denna händelse beskrivs så noggrant och detaljerat som möjligt.

Att skriva ned tankar om en händelse är ett sätt att lyfta fram de föreställningar man har om något. På detta sätt "tvingas" man att formulera sina tankar i ord, skriften gör tankarna synliga och möjliga att bearbeta. Man kan gå tillbaka till dem, förkasta dem eller ha dem som utgångspunkt för nya tankar, idéer och handlingar.

REFLEKTION

Dessa beskrivningar av praktiken utgör sedan utgångspunkten för reflektion; Vad hände? Vad kände jag? Varför? osv.... "Just reflektionen kring handlingar, känslor, erfarenheter och teorier tycks vara av största betydelse för lärarkompetensens utveckling. /.../. Om inte praktikerfarenheterna förbinds med personliga tankar, känslor och reflektioner så lär den studerande allt för litet av sina erfarenheter" (Strömquist, 1996, s 162).

Att reflektera över vardagliga situationer i praktiken hjälper oss att bli medvetna om invanda mönster och för-givet-taganden. Man kan reflektera över värderingar och normer som ligger till grund för vissa ställningstaganden och man kan reflektera över en känsla som leder till en viss handling.

(fritt efter Björk & Johansson, 1996, s 66)

Reflektion genom dialog

Dialogen ses som ett medel att uppnå ökad självförståelse och därmed utveckling av den egna professionaliteten (Lindö, 1996). Genom samtalet kan distansering uppnås genom att man ser sitt handlande i ett nytt ljus, man växlar perspektiv. Vi handlar ofta spontant och kan då inte alltid beskriva vilken kunskap som handlingen utgår ifrån, men genom att samtala om handlingen kan kunskapen synliggöras. Distansering kan ske på tre nivåer:

- När vi uttrycker erfarenheten försöker vi sätta ord på "den tysta kunskapen"
  - När vi lyssnar till någon annan och försöker förstå dennes erfarenheter i ljuset av våra egna
  - Två parter som utgår från en gemensam situation möjliggör perspektivbyte
- (Lindö, 1996, s 34)

Bengtsson (1996) betonar distanseringens betydelse för att utbildning ska kunna sägas vila på vetenskaplig grund. En förutsättning är att den studerande kan utgå ifrån sina erfarenheter. Distansering kan uppnås genom självreflektion, kollegial dialog och vetenskaplig kunskap. Med hjälp av reflektion kan studenten få distans till sig själv och den pedagogiska praktiken.

Handahl (1996) skriver om reflekterande handledning, vilket innebär att handledaren bidrar till studentens reflektionsprocess i anknytning till exempel från den studerandes praxis i syfte att öka dennes medvetenhet om det egna yrkesutövandet; vad jag gör och hur jag gör det, och såväl praktiska som teoretiska skäl till detta (s 114-115).

I dialogen med handledare/mentor återberättas skeendet och verbaliseras därmed åter en gång. Den egna reflektionen kan även göras tillgänglig för övriga deltagare i samband med studiegruppträffar. I dialog med handledare/mentor och övriga medstudenter diskuteras studentens erfarenhet och reflektion över densamma vilket innebär att de egna erfarenheterna och kunskaperna vidgas.

PROFESSIONSPORTFOLIO – EN SAMMANHÅLLANDE LÄNK I FÖRSKOLLÄRARPROGRAMMET

Professionsportfolion kan ses som en sammanhållande länk i utbildningen genom att den binder ihop programmets olika kurser och de verksamhetsförlagda delarna av utbildningen med varandra. Om inte studentens erfarenheter knyts samman med personliga tankar, känslor och reflektioner så riskerar den studerande att lära allt för lite av sina erfarenheter. Genom professionsportfolion ges studenten möjlighet att på ett systematiskt och kritiskt granskande sätt ställa frågor och diskutera de erfarenheter som görs under utbildningen, men även att ifrågasätta och granska sig själv, sina värderingar och den verksamhet man utbildar sig för.

Professionsportfolion skall vara ett redskap att utvecklas i sin yrkesroll. Med hjälp av professionsportfolion och i dialogen med VFU-lärare, universitetslärare och i studiegrupper konfronteras de blivande förskolläraernas egna reflektioner med andra perspektiv och teorier.

REFERENSER

- Bengtsson, Jan (1996). Vad är reflektion? Om reflektion i läraryrke och utbildning. I: Brusling, Christer & Strömqvist, Göran (red.). *Reflektion och praktik i läraryrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Bie, Kristin (2009). *Reflektionshandboken*. Malmö: Gleerups
- Björck, Maj & Johansson, Monica (1996). Dubbellogg – ett redskap för reflektion och lärande. . I: Lendahl, Birgit & Runesson, Ulla (red.). *Vägar till lärares lärande*. Lund: Studenlitteratur.
- Ellström, Per-Erik (1996). Rutin och reflektion. Förutsättningar och hinder för lärande i dagligt arbete. I: Ellström, Per-Erik, Gustavsson, Bernt & Larsson, Staffan (red.). *Livslångt lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Handal, Gunnar (1996). Att stimulera till reflekterad praktik. Om handledningens roll i utveckling av yrkeskunnande och yrkeskvalificering. . I: Brusling, Christer & Strömqvist, Göran (red.). *Reflektion och praktik i läraryrket*. Lund: Studentlitteratur.
- Jenner, Håkan (2004). *Motivation och motivationsarbete i skola och behandling*. Forskning i Fokus, nr 19. Myndigheten för skolutveckling.
- Lauvås, Per & Handal, Gunnar (2001). *Handledning och praktisk yrkest teori*. Lund: Studentlitteratur.
- Lindö, Rigmor (1996). Den kollegiala dialogen. I: Lendahl, Birgit & Runesson, Ulla (red.). *Vägar till lärares lärande*. Lund: Studenlitteratur.
- Strömqvist, Göran (1996). Att föra kompetensjournal. I: Brusling, Christer & Strömqvist, Göran (red.). *Reflektion och praktik i läraryrket*. Lund: Studentlitteratur.